

Magyarics Tamás

A föderalista állam működése

A Konföderációs cikkelyek

Az amerikai szabadságharc (az Egyesült Államokban többnyire „forradalmi háborúként” – Revolutionary War – emlegetik) mindenekelőtt a brit uralkodó által az amerikai gyarmatok lakói ellen elkövetett vélt és valós sérelmek miatt robbant ki. Az elsősorban a Thomas Jefferson nevéhez köthető *Függetlenségi nyilatkozat* hosszasan foglalkozott azokkal a „bitorlásokkal”, amelyeket III. György király (1760–1820) követett el annak érdekében, hogy „abszolút zsarnokságot” gyakorolhasson az észak-amerikai gyarmatok felett. Ennek megfelelően a Második Kontinentális Kongresszus (1775–1781) tagjai által több mint egy éven át vitatott, végül 1777. november 15-én elfogadott *Konföderációs cikkelyek* (*Articles of Confederation and Perpetual Union*) elsődleges célja az volt, hogy gyenge központi hatalom mellett megerősítsék a tizenhárom tagállam függetlenségét és szuverenitását. Ez az első alkotmány leszögezte, hogy a szuverenitás alapvetően a tagállamoknál marad, a központi hatalom kizárólag a hozzá kifejezetten delegált jogkörökkel élhet. Így, többek közt, a szövetségi Kongresszus élhetett ugyan a hadüzenet és a békekötés, illetve a külföldi államokkal való szerződéskötés, valamint az adóztatás jogával, de a tagállamok földterületének alapján kivetett adókat az egyes tagállamok állapították meg, és szedték be (VIII. cikkely). A hatalmi ágakat nem választották szét. A Kongresszus rendelkezett a joggal, hogy elnöknek válasszon valakit, aki azonban mindössze egy évet szolgálhatott ebben a hivatalban egy hároméves ciklus alatt. A Kongresszus ülései között legalább kilenc tagállam delegáltjainak „bizottsága” volt illetékes. A tagállamok jogait azzal is védték, hogy bár eltérő számú képviselőt küldhettek a Kongresszusba (az államokban lakók lélekszáma alapján), mindegyik csak egy szavazattal rendelkezett – a parányi Rhode Island és az óriási kiterjedésű Virginia is. Röviden: a központi hatalom a tagállamok egyetértéséből származott, s mint ilyen, az utóbbiakkal szemben gyengébb pozícióban volt.

A *Konföderációs cikkelyek* 1781. március 1-jén léptek életbe, közel három és fél évig tartott tehát, míg mindegyik tagállam (utolsóként Maryland) ratifikálta

a dokumentumot. A létrehozott államstruktúra azonban szinte a megszületésének pillanatában elégtelennek bizonyult az Egyesült Államok előtt álló problémák kezelésére. Súlyos probléma volt például az államadósság kezelése: a Kongresszus által nyomtatott fizetőeszköz hamar értéktelenné vált, a testület nem vethetett ki közvetlen adókat, és a befolyt összegek csak a kiadások töredékét fedezték. A tagállamok gyakran gyökeresen eltérő érdekei miatt működésképtelenné vált a konföderáció. Az állam belső kohéziója gyenge volt, ez pedig csak az ellenséges hatalmaknak kedvezett. A britek, akik északon még mindig birtokolták Kanadát, inkább praktikus okokból adták fel az amerikaiak elleni harcot, nem azért, mert katonailag vagy gazdaságilag gyengébbek lettek volna, délen Spanyolországé volt Florida, a Louisianaként ismert területet pedig Napóleon szerezte meg Franciaországnak 1802-ben – igaz, a következő évben el is adta azt az Egyesült Államoknak.

A vezető amerikai politikusok közül egyre többen ismerték fel, hogy ebben a helyzetben igen súlyos veszélyek rejlenek. George Washington egyik korábbi munkatársa, Alexander Hamilton kezdeményezésére 1786-ban konvenciót hívtak össze a marylandi Annapolisba. A résztvevők kéréssel fordultak a Kongresszushoz, hogy hívjon életre egy újabb konvenciót a pennsylvaniai Philadelphióban, annak érdekében, hogy a *Konföderációs cikkelyek* gyengeségeit kiküszöbölhessék. Végül 12 tagállam küldte el a delegáltjait (Rhode Island nem), így az alkotmányozó konvenció 1787. május 25-én össze is ült.

Az 1787-es alkotmány

Az 55 delegált a következő hónapokban a *Konföderációs cikkelyek* módosítása helyett teljesen új alkotmányt alkotott – a legaktívabb küldött a virginiai James Madison volt a szövegírásban. Az alapító atyák által kidolgozott dokumentum a hatalmi ágak szétválasztása, azok jogköreinek (meglehetősen laza) elhatárolása mellett több helyen foglalkozott a központi (szövetségi) kormányzat és a tagállamok viszonyával. Az előbbit horizontális, az utóbbit vertikális hatalom-megosztásnak is nevezhetjük; mindkettő a „fékek és ellensúlyok” alapját képezi. A megfogalmazások azonban számos esetben nem voltak minden vitát kizáróan egzaktak, s ennek következtében máig komoly viták zajlanak az egyes jogkörök gyakorlását illetően; e vitákat a 19. század legelejétől kezdődően elsősorban a különböző szintű szövetségi bíróságok, de mindenekelőtt a szövetségi legfelsőbb bíróság határozatai döntenek el. A törvényerejű jogi döntések mellett az új

állam szerkezetéről, a politikai élet szereplőinek jogairól, valamint egymáshoz való viszonyokról – nem hivatalosan, de – irányadónak minősül az Alexander Hamilton, James Madison és John Jay által „Publius” álnéven 1787–1788-ban írt esszéesorozat (*A föderalista*) is. Ennek célja New York állam szavazópolgárainak meggyőzése volt az új alkotmány erényeiről. A Philadelphiában létrehozott dokumentum hatályba lépéséhez legalább kilenc tagállam ratifikálására volt szükség, és az egyik legnagyobb korabeli állam, New York kulcsfontosságú szerepet játszott ebben a folyamatban. (Az új alkotmány 1788. június 21-én lépett hatályba, amikor New Hampshire kilenceddiként ratifikálta azt.) Az 1787-es alkotmány öt helyen foglalkozik kifejezetten a központi kormányzat és a tagállamok viszonyával. Közülük négy tételesen felsorolja, milyen jogokkal rendelkezik a szövetségi kormányzat (összesen 18 olyan területet jelöl meg, amelyen a törvényhozó hatalom a szövetségi kormányzat kezében van). A későbbiekben ezek közül néhányban kapcsolatban is értelmezési viták merültek fel, amelyeket szövetségi bíróságok döntöttek el. A legrészletesebben az I. cikk 8. §-a sorolja fel a szövetségi kormányhoz rendelt jogokat és kiváltságokat. Ezek közül az úgynevezett „kereskedelmi klauzula” („szabályozni az idegen nemzetekkel, az egyes tagállamok között és az indián törzsekkel folytatott kereskedelmet”) került viták középpontjába, elsősorban a New Deal időszakában. A legfelsőbb bíróság az *A. L. A. Schechter Poultry Corp kontra United States* (1935) ügyben leszögezte: a szövetségi kormánynak joga van a tagállamok közötti, de nem az egyes államokon belüli „kereskedelmet” szabályozni (ebben az esetben arról volt szó, hogy a vállalat a henteseknek „nem megfelelő állapotban” lévő csirkéket adott el; innen ered az ügy közismert neve: „a beteg csirke esete”).

A paragrafus utolsó pontja abból a szempontból eltér az előbbiektől, hogy abban nem konkrétan meghatározott jogokat ruház a központi kormányzatra, hanem általánosságban leszögezi, hogy a Kongresszusnak ugyancsak jogában áll „olyan törvényeket alkotni, amelyek szükségesek és megfelelőek a fenti hatáskörök, valamint a jelen alkotmány által az Egyesült Államok kormányára, annak bármelyik minisztériumára vagy tisztségviselőjére ráruházott hatáskör érvényesítése érdekében”. Ez az úgynevezett rugalmas vagy „szükséges és megfelelő” klauzula (*Elastic Clause* vagy *Necessary and Proper Clause*), amely számos szövetségi törvény alkotmányos alapját képezte az idők folyamán. Ezzel a tág alkotmányos jogkörrel elsősorban a 19. század végén és a 20. század elején éltek az úgynevezett progresszív adminisztrációk, így Theodore Roosevelt (1901–1919) és Woodrow Wilsoné (1913–1921). Az utóbbi elnök második ciklusában a „nagy háború” szükségletei részben ki is kényszerítették a központi

hatalom kiterjesztését, többek között a kitermelés, a gyártás, a szállítás és az elosztás területére.

A központi hatalom és a tagállamok közötti viszonyrendszerrel a IV. és a VI. cikk is foglalkozik. Az előbbi rendelkezik a szövetségi kormányzat jogáról új államok felvételéről. A IV. cikk 4. §-a szerint: „Az Egyesült Államok az unió minden állama számára garantálja a köztársasági kormányformát és minden államot megvédelmez bármilyen külső támadással szemben; az állami törvényhozó testület, illetve (ha a törvényhozó testület összehívása nem lehetséges) az állam végrehajtó hatóságának kérelmére pedig védelmet nyújt belső erőszak ellen.” Ki kell emelni az utóbbi kitétel: Washington az egyes államok belső rendjének fenntartására, azok illetékes hatóságainak kérésére, rendvédelmi erőket küldhet. Végül, a föderalista államberendezkedés szempontjából kiemelt fontosságú a VI. cikk a főhatalomról, azaz arról az elvről, hogy a központi kormányzat által hozott törvények és rendeletek elsőbbséget élveznek a tagállamok hasonló területeken hozott törvényeivel és rendelkezéseivel szemben (*Supremacy Clause*). Gyakorlatilag az 1787-es alkotmány *corpus*ához lehet csatolni az 1791-ben elfogadott első tíz alkotmánykiegészítést (a *Jognyilatkozatot*), amelyekből az utolsónak rendkívüli elvi és gyakorlati jelentősége van. Az angolszász jogtörténelem hagyományait folytatva minden olyan jogkört a tagállamoknak, illetve a tagállamok lakóinak rendel, amely *expressis verbis* nem tartozik a szövetségi kormányzat hatalmába: „Azok a jogkörök, amelyeket az alkotmány nem ruházott rá az Egyesült Államokra, és nem tiltott meg az egyes államoknak, az egyes államokat, illetve a népet illetik.”

A fenti alkotmánykiegészítés egyben azt is jelenti közvetetten, hogy a tagállamok szuverének számos területen. A teljesség igénye nélkül tagállami hatáskörbe tartozik az államon belüli üzleti és kereskedelmi tevékenység szabályozása, a közegészség ügye, az oktatás (az Egyesült Államokban nincs országosan egységes oktatási rendszer), a büntetőjog (ennek egyik legnyilvánvalóbb példája a halálbüntetés kérdése), a vállalati jog, a családjog, az anyakönyvezés, és így tovább. A politikai élet szempontjából kulcsfontosságú, hogy a tagállamok jogkörébe tartozik a választások lebonyolítása is. Ebből következően eltérő szabályozások léteznek az egyes államokban, beleértve az elnökválasztást, illetve az elektorok választásának módját (1824 óta a tagállamok döntő többségében az úgynevezett „győztes mindent visz” elve érvényesült, azaz a szavazatok relatív többségét megszerző jelölt kapja az adott állam összes elektori szavazatát). A tagállamok mondják ki a végső szót az alkotmány esetleges módosításáról is. Egyrészt a Kongresszus kétharmados többséggel fogadhat el egy alkotmány-

módosításra irányuló javaslatot (közös határozattal), ebben az esetben a tagállamok vagy a tagállamokban erre a célra összehívott konvenciók háromnegyede kell hogy tíz éven belül ratifikálja azt. Alkotmánymódosítási javaslattal a tagállamok kétharmada is élhet, ebben az esetben külön konvenciót kell életre hívni.

A tagállamok esetében az alkotmány szerint a központi kormányzatnak biztosítania kell a köztársasági kormányformát. A tagállamok gyakorlatilag lemásolják a szövetségi kormánystruktúrát: Nebraska kivételével mindegyikben kétkamarás törvényhozás működik, a tagállami kormányzatok élén pedig a kormányzók állnak. Az egyes „szakminisztériumokat” tekintve is sok az átfedés, de természetesen a külügy, a pénzügy vagy a védelem központi hatáskör. Ezen túlmenően azonban az egyes államok a helyi adottságoknak és szükségleteknek megfelelően hozhatnak létre különböző „minisztériumokat” és hivatalokat. Végül, az igazságszolgáltatás is a három szövetségi szintet utánozza a tagállamokban: alsó fokú (*district*), fellebbviteli (*court of appeal/appellate court*) és legfelsőbb bíróság (*Supreme Court*). Nyilvánvalóan vannak eltérések a bírák kijelölésében, választásában vagy épp a számukban a fellebbviteli és a legfelsőbb bíróságokon. Alapesetben a kizárólag az adott tagállam polgárát vagy annak tulajdonát vagy a tagállam területén található vállalkozást vagy a tagállam birtokában lévő ingatlant stb. érő sérelem esetén az adott tagállam igazságszolgáltatása az illetékes. Amennyiben egyszerre szövetségi és tagállami tulajdon ellen követnek el bűncselekményt, vagy egy bűncselekményben szövetségi és tagállami alkalmazottak vagy polgárok érintettek, úgy a vádhatóság joga eldönteni, először melyik típusú bíróság elé állítja a gyanúsítottat vagy gyanúsítottakat. Ezt nevezik „kettős szuverenitásnak” (*dual sovereignty*). Ennek egyik klasszikus esete az 1995. április 19-én az Alfred P. Murray szövetségi épület ellen Oklahoma Cityben elkövetett robbantásos merénylet volt, amelynek során szövetségi alkalmazottak és helyi, oklahomai lakosok is meghaltak. A vádhatóság először szövetségi bíróság elé állította a gyanúsítottakat, és az elsőrendű vádlottat, Timothy McVeigh-t ki is végezték, mivel szövetségi szinten (és 27 tagállamban) érvényben van a halálbüntetés.

A föderális rendszerben a kizárólag a szövetségi (központi) hatalom és kizárólag a tagállamok által gyakorolt jogkörök mellett számos olyan is létezik, amelyet a két szint együttesen gyakorolhat (*concurrent powers*). Ezek közé tartozik, többek közt, az adókiivetés és -beszedés joga, akár személyi, akár vállalati adóról van szó; a kölcsönfelvétel; a törvények alkotása és betartatása (természetesen itt a szövetségi „főhatalom” elve érvényesül); a bíróságok létesítése; valamint a különböző jóléti és egészségügyi intézkedések.

A föderalizmus lényegét adó vertikális föderalizmus mellett az Egyesült Államok államberendezkedésében jelentős a horizontális föderalizmus megjelenése is. Az Constitution of the United States of America IV. cikkének első 2 paragrafusa előírja: „1. § Egy államban elfogadott törvények, hivatalos okmányok és bírósági eljárások teljes hitelességgel és hatállyal bírnak minden más államban. [...] 2. § Az egyes államok polgárait megilletik az összes többi állam polgárainak nyújtott kiváltságok és mentességek” (*Privileges and Immunities clause*, az elvre mint *full faith and creditre* is hivatkoznak). A gyakorlatban ez, többek közt, azt jelenti, hogy a bűncselekménnyel gyanúsítottakat ki kell szolgáltatni annak az államnak, ahol a tettet elkövették, a tagállamok kötelesek az egyes tagállami bíróságok ítéleteit elfogadni, polgári peres esetekben érvényt szerezni az ítéleteknek (*Extradition Clause*).

Ami a helyi kormányzatokat illeti (a X. alkotmánykiegészítés értelmében a tagállamok), nem a szövetségi kormány hozza őket létre és határozza meg a működésüket. Általánosságban, de nem szükségszerűen, kétszintű helyi kormányzatokról beszélhetünk: megyékről és városi körzetekről. Az Egyesült Államokhoz tartozó, de államokba nem szervezett tengeren túli területeken és a District of Columbiában más elvek érvényesülnek.

A föderalizmus kereteinek alakítása a 19. században

Az új, föderális alkotmány nem örvendett általános támogatottságnak. A 13 tagállam nagyjából felében a ratifikálást végző konvenciókon nagy többséggel győztek az új alkotmány támogatói, de más tagállamokban, beleértve olyan kulcsfontosságúakat, mint például New York (30:27), Massachusetts (187:168) vagy Virginia (89:79), az eredmény rendkívül szoros volt, míg Észak-Karolinában a konvenció először leszavazta (193:75), csak a megismételt másodikon fogadta el (194:77). A politikai megosztottság megjelent az úgynevezett első pártrendszerben (noha mai értelemben vett pártokról a köztársaság korai évtizedeiben nem lehetett beszélni). Az Alexander Hamilton vezette föderalisták a központi hatalom erősítését és kiterjesztését szorgalmazták – így, többek közt, a központi bank felállítását –, miközben az antiföderalisták (az 1790-es évek közepétől demokraták/republikánusok) Thomas Jefferson és – kissé ironikus módon – James Madison vezetésével a tagállamok jogait védték a központi kormány vélt vagy valós hatalomkiterjesztése ellen. Thomas Jefferson már 1791-ben vitatta a Kongresszusnak azt a jogát, hogy központi bankot létesítsen

(*Bank of the United States*), egyebek mellett arra hivatkozva, hogy az alkotmány nem adott *expressis verbis* ilyen felhatalmazást a szövetségi Kongresszusnak (*strict constructionism*). Vele szemben Hamilton az alkotmány „laza értelmezésével” (*loose constructionism*) érvelt, azzal, hogy mivel az alkotmány nem tiltotta ilyen intézmény felállítását, a Kongresszusnak joga van ezt megtenni. Az első Bank of the United States végül létrejött, de a második engedélyezését Andrew Jackson elnök (1829–1837) 1832-ban megvétózta – részben annak alkotmányellenességére hivatkozva.

A központi bank működésével kapcsolatban fennállásának négy évtizede alatt, még egy elvi jelentőségű vita zajlott le. Maryland állam adót kívánt kivetni a nem az államban engedélyezett bankok által kibocsátott bankjegyekre, értelemszerűen a központi bank által kibocsátottakra is. James William McCullogh, a Bank of the United States baltimore-i fiókjának alkalmazottja nem volt hajlandó eleget tenni a követelésnek. A per során a marylandi bíróság gyakorlatilag az alkotmány jeffersoni értelmezését tette magáévá, de az ügy végül a szövetségi legfelsőbb bírósághoz került. Az Egyesült Államok jogtörténetének egyik legkiemelkedőbb főbírója, John Marshall (1801–1835) vezette testület a „főhatalmi” és a „szükséges és megfelelő” klauzulákra hivatkozva elutasította Maryland keresetét, és ezzel megerősítette a központi kormányzat pozícióját a tagállamokkal szemben (*McCullogh kontra Maryland*, 1819).

A „főhatalom”, illetve a központi hatalom azon jogának értelmezésével kapcsolatos vita, hogy milyen mértékben szabályozhatja az államok közötti kereskedelmi tevékenységet, néhány évvel később újra előtérbe került egy látszólag jelentéktlenebb ügy kapcsán. A vita tárgyát az képezte, hogy egyes tagállamok szabályozhatják-e a közöttük folyó kereskedelmet. A legfelsőbb bíróság döntése értelmében ez a jog kizárólag a szövetségi kormányzatot, a Kongresszust illeti meg az I. cikk 8. szakaszának értelmében (*Gibbons kontra Ogden*, 1826).

A központi hatalom és a tagállamok hatásköre miatt még az 1790-es években kirobbant másik elvi vitát az amerikai történelem egyetlen föderalista elnöke, John Adams (1797–1801) nevéhez fűződő, úgynevezett idegen- és lázadásellenes törvények váltották ki. A háttér a Franciaországgal 1798-ban kitört úgynevezett kváziháború szolgáltatta, amelynek ürügyén a föderalista többségű Kongresszus törvényeket hozott az állampolgárság megszerzésének megnehezítésére, valamint felhatalmazta az elnököt arra, hogy bebörtönöztesse vagy deportáltassa az Egyesült Államok nemzetbiztonságára nézve „veszélyes” egyéneket. Thomas Jefferson és James Madison az úgynevezett Kentucky- és Virginia-határozatokban kifejtette, hogy a tagállamoknak joga és kötelessége szembeszállni az általuk

alkotmányellenesnek vélt központi törvényekkel. A határozatokat azonban az államok többsége (tíz) elutasította, így azok érdemben nem befolyásolták az Adams-adminisztráció politikáját.

A kérdés azonban megmaradt, hogy egyes tagállamoknak jogában áll-e megkérdőjelezni, sőt felülrni a szövetségi kormány törvényeit és rendelkezéseit, ha úgy ítélik meg, azok sértik az érdekeiket. A vita majdnem tettelegesséig fajult Andrew Jackson elnök és John C. Calhoun szenátor között az 1830-as évek elején. Még a John Quincy Adams-adminisztráció (1825–1829) aránylag magas védővámot vezetett be, elsősorban az amerikai ipar védelmében. Az 1828-as védővám ellen a déli, mindenekelőtt mezőgazdaságból élő államok tiltakoztak, mivel úgy vélték, hogy a magasabb ipari árak mellett a termékeik kevésbé lesznek versenyképesek. A kor egyik legkiemelkedőbb politikusa, a South Carolina-i John C. Calhoun vezetésével széles körű ellenállás bontakozott ki a Délen, és az érintett államok arra hivatkoztak, hogy joguk van olyan szövetségi törvényeket semmissé nyilvánítani, amelyek károkat okoznak nekik. Az ideológiai háttérrel még Thomas Jeffersonnak a Kentucky-határozatokban kifejtett érve szolgáltatta (Calhoun az 1798-as elvek alapján állt). Eszerint a szövetségi kormányhoz kifejezetten nem delegált jogkör esetében a tagállamok részéről az adott intézkedés semmissé nyilvánítása (*nullification*) a megoldás. Továbbá Jefferson és Calhoun (később Ronald Reagan, George W. Bush, illetve a legfelsőbb bíróság tagjai közül William Rehnquist főbíró vagy Sandra Day O'Connor, a testület első női tagja) véleménye szerint az alkotmány egyfajta szerződés a szuverén tagállamok között, amelynek egyik eredménye a központi kormányzat. Velük szemben álltak azok (John Marshall főbíró, Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt, Franklin D. Roosevelt stb.), akik szerint az alkotmány az emberek által létrehozott legfőbb törvény, és a központi kormányzat az emberek, nem az államok képviselője. A vita áthúzódott a Jackson-adminisztráció éveire, végül a korszak egy másik kiemelkedő politikusa, Henry Clay közvetítésével oldódott meg az alkotmányos válság. A kompromisszumos 1833-as behozatali vámtörvény fokozatosan csökkentette a vámtételeket a következő években, és Dél-Karolina is elfogadta a megoldást – részben szükségből is, mert a vámtörvény mellett a washingtoni Kongresszus elfogadta a *Force Bill*t is, amely felhatalmazta az elnököt arra, hogy ha kell, akár erővel is kikényszerítheti a vámtörvény elfogadását.

Egy szövetségi törvény tagállamok általi semmissé nyilvánítása még egy esetben merült fel a polgárháború (1861–1865) előtt. Az Egyesült Államok területének növekedése, az új államok felvétele az unióba, valamint a rabszolgaság intézményének engedélyezése vagy tiltása azokban ismételt vitákra adott okot.

A Kongresszus végül 1850-ben kompromisszumos törvéncsomagot fogadott el, amelytől azt várták, hogy hosszú időre megoldja ezeket a problémákat. Az ekkor elfogadott öt törvény közül az egyik szövetségi hatáskör alá vonta a Délről szökött rabszolgák ügyét, nevezetesen szövetségi törvénszegésnek minősítette, ha egy úgynevezett szabad államba szökött rabszolgát nem szolgáltatnak vissza a tulajdonosának – amire korábban számos példa akadt. Válaszként több „szabad” államban a bíróságok gyakorlatilag bojkottálták ezt az 1850-es törvényt (*jury nullification*), és egy állam, Wisconsin legfelsőbb bírósága egyenesen alkotmányellenesnek nyilvánította. A szövetségi legfelsőbb bíróság felülbírált a wisconsinai bíróság döntését a „főhatalom” elve alapján, vagyis arra hivatkozva, a szövetségi törvények, rendeletek elsőbbséget élveznek a tagállamiakkal szemben, ha ellentmondás van közöttük (*Ableman kontra Booth*, 1859). Meg kell említeni ebben az összefüggésben a legfelsőbb bíróság talán legnagyobb történelmi jelentőségű ítéletéhez, az iskolai szegregációnak véget vető *Brown kontra Board of Education*-höz (1954) négy évvel később kapcsolódó döntést, amelynek értelmében tagállami tisztviselőknek és/vagy törvényhozásoknak nincs joga semmissé nyilvánítani a szövetségi legfelsőbb bíróság által a Brown-ügyben hozott ítéletet (*Cooper kontra Aaron*).

A rabszolgaság kérdése alkotmányjogilag sem jutott nyugvópontra az 1850-es törvényekkel. A „telepes szuverenitás” joga, vagyis annak helyi eldöntése, hogy egy állam engedélyezi-e a rabszolgaságot, vagy sem, 1954-ben egyfajta polgárháborúvá fajult Kansasben, ahol a referendum végeredményét (a rabszolgaságpártiak győzelmét) az abolicionisták nagyarányú csalásra hivatkozva nem fogadták el. (A valóságban mindkét oldal törvénytelenégeket követett el.) A központi kormányzat ebben az esetben jogilag nem léphetett közbe, de az Egyesült Államok egyik leghíresebb (egyesek szerint leghírhedtebb) bírósági döntése 1857-ben a polgárháború előtti utolsó erőpróba volt a központi kormányzat és a tagállamok szuverenitása között. A Roger B. Taney főbíró vezette szövetségi legfelsőbb bíróságnak a *Dred Scott kontra Sanford* ügyben arról kellett döntenie, hogy a központi kormányzat felülírhatja-e a tagállamok rabszolgasággal kapcsolatos álláspontját. A határozat végső soron leszögezte, hogy a Kongresszusnak nincs joga szövetségi területen a rabszolgaság tiltására, és a rabszolgákat nem lehet elvenni a tulajdonosuktól megfelelő jogi eljárás (*due process of law*) nélkül, továbbá semmis az a kongresszusi rendelkezés, amely tiltotta, hogy a rabszolgatartók szabadon mozoghassanak a rabszolgáikkal a tagállamok között. Konkrétan ebben az esetben azt jelentette a döntés, hogy Dred Scott nem szűnt meg rabszolgának lenni, dacára annak, hogy egy ideig „szabad” államban élt; mint

„tulajdontárgy” a státusza nem változott a „szabad” és a rabszolgatartó államok közötti költözésekkel. A döntést a rabszolgatartó államok meglelégedéssel fogadták, és megint úgy tűnt, a kérdés jó időre lekerül a napirendről.

A duális föderalizmus

A polgárháború okairól máig nem szűnő viták osztják meg az amerikai társadalmat. Az egyik legproblematisabb kérdés az, hogy a déliek szecessziója elsősorban a tagállamok jogai miatt következett-e be. Egy, a 2000-es évek elején végzett közvélemény-kutatás szerint a megkérdezettek nagyjából fele „igen”-nel válaszolt, míg a történettársadalom nagyobb része ezt az értelmezést egyfajta mítosznak tekinti, sőt azzal érvel, hogy a Konföderáció államai épp a központi szabályozás érdekében léptek fel. A vita eldöntéséhez legtöbbször a Konföderáció alkotmányának azt a részét idézik, amely leszögezi, „minden területen a néger rabszolgaságot, ahogyan az a Konföderációs Államokban létezik, a Kongresszusnak el kell ismernie és védenie kell azt [...]”.

Ironikus módon a polgárháború utáni alkotmánykiegészítések bizonyos értelemben megvalósították a Konföderációs Államok követelését, vagyis azt, hogy szövetségi szintre emeltek korábban tagállami hatáskörben lévő jogokat. Így a XIII. alkotmánykiegészítés eltörölte a rabszolgaságot és a bírósági ítélet nélküli kényszerű szolgáltatást. A XIV. alkotmánykiegészítés egyik kulcsmondata – „[e]gyetlen állam sem hozhat vagy alkalmazhat olyan törvényt, amely csorbítja az Egyesült Államok polgárait megillető előjogokat vagy mentességeket [...]” – megerősítette a „főhatalom” elvét az egyéni jogokat illetően is (másképpen fogalmazva: felhatalmazta a szövetségi kormányzatot, hogy megvédje az állampolgárok jogait akár a tagállamokkal szemben is). Míg a másik – „5. § [a] Kongresszusnak hatalmában áll e Cikkelyek rendelkezéseit megfelelő törvények útján érvényre juttatni” – egyet jelent(ett) a föderális kormányzat hatalmának nagyarányú kiterjesztésével. Végül a XV. alkotmánykiegészítés szavazati jogot adott a korábban rabszolgaságban tartottak számára. Az alkotmánykiegészítésekhez járult még 1869-ben egy rendkívül fontos legfelsőbb bírósági elvi döntés. Texas keresetet nyújtott be azért, mert szerinte az Egyesült Államok által kibocsátott államkötvényeket a Konföderáció idején az akkori állami vezetés úgymond törvénytelenül eladta. Tagállamok esetében az úgynevezett elsődleges bíráskodás joga a szövetségi legfelsőbb bíróságé, s a testület a *Texas kontra White* ügyben kinyilvánította, hogy Texas soha nem hagyta el az uniót, mert az egyoldalú

szecessziót az alkotmány nem teszi lehetővé, így a konföderációs Texas jogilag az unió része maradt, és a kötvényeladás ebben az értelemben jogszerű volt.

A duális föderalizmusnak nincs általánosan elfogadott definíciója. Elvben azt jelenti, hogy a föderális (központi) és a tagállami kormányzatok szuverenitása határozottan elválik egymástól. Mindegyik rendelkezik a maga kizárólagos jogköreivel, noha vannak átfedések (az Egyesült Államok esetében az adóztatás joga), és bizonyos eseteket kivéve egyik sincs a másik alá rendelve. Ez a koncepció lényegében közel áll a jeffersoni–jacksoni hatalomfelfogáshoz, azaz az alkotmány „szoros olvasatához”, ám Andrew Jackson, akinek az elnökségét gyakran emlegetik a duális föderalizmus egyik példjaként, nem habozott erőteljesen fellépni akkor, amikor tagállamok megkérdőjelezték a szövetségi adminisztráció politikáját (lásd például a nullifikációs válságot). Ami az időkeretet illeti, a legtágabb a köztársaság megszületésétől az 1930-as évekig, a New Dealig terjed; de más megközelítés szerint a korszak 1789-től 1901-ig, Theodore Rooseveltnél elnökségéig tartott. Ebben a felfogásban a republikánus Rooseveltnél volt az, aki a nemzeti érdekekre hivatkozva erősen tárgtította a szövetségi kormányzat mozgásterét a tagállamok kárára. Mások úgy vélik, hogy a duális föderalizmus valódi időszak a polgárháborútól a New Dealig tartott. Általánosságban leszögezhetjük, hogy a szövetségi állam a polgárháborút követően, különösen az úgynevezett aranyozott kor vége felé, az 1890-es évektől, a „progresszívek” fellépésével kezdett egyre nagyobb szletet kihatani magának a hatalom tortájából, s ez a folyamat valóban a New Deallel tetőzött – az 1930-as évek ilyen szempontból is egyfajta korszakhatárt jelentenek az Egyesült Államok történetében.

A polgárháború után azonnal megkezdődött a rekonstrukció időszaka: 1870-ben az utolsó egykori konföderációs állam, Georgia is újra az unió tagja lett. A szövetségi állam és a tagállamok jogairól, illetve a joghatóságok szétválasztásáról szóló vita szinte azonnal megkezdődött. A következő évtizedekben a bíróságok általánosságban a duális föderalizmus elve alapján a tagállamok jogait és kiváltságait védték a szövetségi kormányzat központosítási törekvéseivel szemben – a valóságban ez utóbbiak a század végén megerősödő úgynevezett progresszívek színre lépéséig meglehetősen erőtlenek voltak. A korszak első jelentősebb legfelsőbb bírósági döntése 1873-ban született a *Slaughterhouse Cases*-ben. A vita a Louisiana állambeli New Orleansban a vágóhidak szabályozására létrehozott testület és a hentesek között robbant ki. Utóbbiak érvelése szerint a XIV. alkotmánykiegészítés védi az érdekeiket, ám a legfelsőbb bíróság a IV. cikk 2. §-ra hivatkozva („[a]z egyes államok polgárait megilletik az összes többi állam polgárainak nyújtott kiváltságok és mentességek”) leszögezte:

ezek a jogok kizárólag a szövetségi állampolgársággal kapcsolatban értelmezendők, s nem vonatkoznak az egyes tagállamok állampolgáraira. Más szavakkal: az Egyesült Államok kizárólag az előbbieket jogait garantálja, az utóbbiakét nem, azok a tagállamokra tartoznak.

A tagállamok jogainak legnagyobb és legellentmondásosabb kiterjesztését az 1896-ban a legfelsőbb bíróság által a *Plessy kontra Ferguson* ügyben hozott döntés jelentette. Az ügy ismételtén Louisianában indult el, ezúttal 1892-ben, amikor egy nyolcadvér fekete férfi, Homer Plessy megsértett egy 1890-es helyi törvényt, amely „fehér” és „nem fehér” vasúti kocsik használatát írta elő az utazóknak. Plessy ügyében egy John Howard Ferguson nevű bíró elutasította a kérést, és az a fellebbezések végén eljutott a szövetségi legfelsőbb bírósáig. A testület a „különálló, de egyenlő” (*separate but equal*) elv alapján helyben hagyta a louisianai gyakorlatot a fajok elválasztására, s ezzel az alkotmányos joggal 1954-ig, a *Brown kontra Board of Education* ügyben hozott döntésig élhettek az egyes tagállamok. Természetesen kizárólag a volt konföderációs államokban vált mindennapos gyakorlattá a „fehér” és „nem fehér” emberek elválasztása az iskolákban, a közparkokban, a tömegközlekedési eszközökön, a távolsági járműveken, a várótermekben, az éttermekben, és így tovább. A törvényileg engedélyezett szegregáció az Egyesült Államok történetében a duális föderalizmus egyik legkirívóbb példája.

Az „aranyozott kor” (Mark Twain) nagyarányú gazdasági fellendülést is hozott az Egyesült Államokban. Az ország északi és déli részének integrálása, valamint a nyugati területek és új államok gazdasági és politikai hozzákapcsolása az unióhoz szükségessé tette, többek között, a bevándorlás elősegítését, valamint az idegen munkaerő egyre nagyobb mértékű alkalmazását. Ráadásul Kaliforniában az 1840-es évek végén kitört az aranyláz, ami ugyancsak számos bevándorlót vonzott. A távol-keleti bevándorlás (Kínából és Japánból) az ezt követő évtizedekben felgyorsult, de a nyugati államok közül több szerette volna ezt a folyamatot lassítani. Kalifornia 1875-ben 22 kínai nőt deportálni akart azok „laza erkölce” miatt, és a tagállam bírósága el is rendelte a kiutasításukat. A szövetségi legfelsőbb bírósághoz került ügyben azonban Chy Lungnak és társainak adott igazat a testület azzal az indoklással, hogy a szövetségi állam hatáskörébe tartoznak a bevándorlással kapcsolatos kérdések. Sőt, Kalifornia még az amerikai–kínai viszonyt is veszélyeztetné. A külkapcsolatok ugyancsak kizárólagosan Washington hatáskörébe tartoznak (*Chy Lung kontra Freeman*, 1876). Kalifornia ebben az esetben átlépett egy határt, noha a korszakra – visszamenően is – nagy részben igaz volt Louis Brandeis legfelsőbb

bírószági tag (1916–1939) sokat idézett álláspontja, amely szerint a tagállamok „a demokrácia laboratóriumai”, amelyekben helyi szinten próbálnak ki olyan törvényeket és gyakorlatokat, amelyek később országosan érvényessé válhatnak. (Az elv alapját elsősorban a X. alkotmánykiegészítés tág értelmezése jelentette.) Jelenleg olyan ügyekkel „kísérleteznek” egyes tagállamok, mint a marihuána legalizálása, a szigorúbb környezetvédelmi normák, a károsanyag-kibocsátás mértékének csökkentése stb.

Itt érdemes végül megemlíteni a „megfelelő jogeljárás” elvének kiterjesztését országos szintre. Mindenekelőtt az V. és a XIV. alkotmánykiegészítés tartalmazza a „megfelelő eljárás”-ra vonatkozó általános elveket. Az előbbi úgy értelmezték, hogy az csak a szövetségi kormányzatra vonatkozik, az utóbbi viszont a szövetségi legfelsőbb bíróságnak a *Gitlow kontra New York* ügyben 1925-ben hozott döntése értelmében egyaránt vonatkozik a szövetségi államra és a tagállamokra.

Föderalizmus a 20. és a 21. században: együttműködő, „új”, progresszív

A központi hatalom és a tagállamok közötti viszony alapvetően megváltozott az 1930-as években. Gazdasági válságok korábban is előfordultak az Egyesült Államokban, de az 1929-ben kezdődött világválság minden korábbinál súlyosabb helyzetet idézett elő. Herbert Hoover republikánus adminisztrációja (1929–1933) többnyire hagyományos módon próbálta kezelni a helyzetet, de az 1933. március 4-én hivatalba lépő demokrata Franklin D. Rooseveltt, az úgynevezett agytrösztjére támaszkodva, szakított az ortodox liberális szabadpiaci ideológiával. Gyakorlatilag John Maynard Keynes nézeteinek egy részét a gyakorlatba átültetve tágította egyrészt a központi hatalom mozgásterét, másrészt a tagállamokkal együttműködve tett kísérletet a gazdaság rekonstrukciójára, s egyben a társadalmi igazságosság erősítésére – többek közt számos transzferprogram elfogadtatásával. (Más szavakkal: a keresleti oldal erősítésével.) Tágabb értelemben a korábban az alkotmányos gondolkodást meghatározó negatív jogokat több pozitív joggal egészítette ki, így a társadalombiztosítással (*Social Security*, 1935) és a „gazdasági” *Bill of Rights*-szal (a *Jognyilatkozattal*) (1944). F. D. Roosevelttől New Dealje nyomán, elsősorban demokrata elnökök, tovább bővítették az újraelosztás mértékét (a legradikálisabb módon Lyndon B. Johnson „nagyszerű társadalom” [*Great Society*] reformcsomagja az 1960-as években).

Mindegyik reformprogram megkívánta a tagállamok, sőt esetenként a helyi kormányzatok aktív közreműködését, és számos esetben azok közös finanszírozását és adminisztrációját. Így az 1935-ös társadalombiztosítási törvény a kétszintű (központi és tagállami) jóléti állam kezdetének is tekinthető. A törvény, többek közt, rendelkezett arról, hogyan lehet a szövetségi pénzeket elosztani, illetve mely tagállami kormányzati szervek jogosultak a program kezelésére. A közmunkaprogramok (*PWA, WPA, CCC*) keretében körülbelül 34 000 kórház, iskolát, repülőteret stb. építettek vagy újítottak fel, parkosítottak közterületeket stb. – a föderális hatalom mindhárom szintjének aktív közreműködésével.

Az 1970-es környezetvédelmi törvény (*Environment Protection Act, EPA*) egyfajta „állatorvosi ló” a föderalizmus mindennapi működését illetően. A törvény az együttműködő föderalizmus klasszikus esetét példázza alapesetben, amennyiben az államokkal, helyi kormányzatokkal és indián (bennszülött amerikai) törzsekkel való szoros kooperációra épít. Ám kezdettől fogva kötélműködés folyt az egyes kormányzati szintek, valamint a tagállamok és a helyi kormányzatok között a törvény betartásáról, illetve a különböző normákról. Így például az úgynevezett tisztaenergia-terv (*Clean Power Plan, 2015*) a működésben lévő erőműveknél kötelezően betartandó szén-dioxid-kibocsátási szintet állapított meg. Huszonnégy állam keresetet nyújtott be bíróságokon a kibocsátási norma ellen, és a CPP-t 2019-ben a Trump-adminisztráció meg is szüntette, és helyette a megfizethető tiszta energia szabályát (*Affordable Clean Energy Rule*) vezette be. Most ellenben 22 állam tiltakozott a túl engedékeny normák miatt; különösen olyan államok, mint például Kalifornia vagy Massachusetts, követelnek szigorú szabályozást ebben a kérdésben, míg Texas és a fosszilis energiatermelésben érdekelt államok a lazább szabályozás mellett vannak. Ebben az esetben a központi szabályozás egyik gyengesége mutatkozik meg: egy mindenkire nézve kötelező érvényű rendelkezés számos partikuláris érdeket sért, és az együttműködő föderalizmust, amely nélkül nem működik valódi hatékonysággal az ország, gyengíti.

Az együttműködő föderalizmus legjobb gyakorlati példáit a központi segélyek/szubvenciók és az együttműködési megállapodások jelentik Washington és a tagállamok között. Az általános törvényi keretet az 1977-es *Federal Grant and Cooperative Agreement* (FGCAA) törvény adja, míg a pénzügyi lényegében a XVI. alkotmánykiegészítés (1913), amely felhatalmazta Washington, hogy szövetségi adót vessen ki és szedjen be. (Ez a kiegészítés, nem mellékesen, nagymértékben erősítette a szövetségi állam helyzetét a tagállamokhoz viszonyítva, ugyanúgy, mint az ugyanebben az évben elfogadott XVII. alkotmánykiegészítés,

amely arról rendelkezett, hogy a szövetségi szenátorokat ezután nem a tagállamok törvényhozása jelöli ki, hanem közvetlenül választják a szavazók.) Egy együttműködési megállapodásban a szövetségi állam gyakran bizonyos szolgáltatásokat „vásárol” meg egy tagállamtól, de a központi kormányzat mindenképpen részese az adott projektnek, míg a szubvenciók arra irányulnak, hogy a kedvezményezett tagállam a polgárai részére valamilyen szolgáltatást nyújtson vagy fejlesztést hajtson végre; például kiterjessze a jóléti szolgáltatásokat, javítson az oktatás körülményein, infrastrukturális beruházásokat hajtson végre stb. A szubvenciók elvileg rugalmasabbak a tagállamok számára, mint az együttműködési megállapodások, noha az előbbiek esetében is léteznek olyan segélyformák, amelyek kötött felhasználásúak. Függetlenül azonban attól, hogy milyen típusú támogatásról van szó, a kedvezményezett tagállamoknak vagy helyi kormányzatoknak bizonyos alapfeltételeknek eleget kell tenniük; elsősorban az 1964-es polgárjogi törvény diszkriminációellenes klauzuláját kell betartaniuk.

A segélyek/szubvenciók esetében az alábbi típusokról beszélhetünk.

1. Adott célra szánt szubvenció vagy projekt finanszírozása (*categorical grant*). A demokrata kormányzatok általában ezt a formát kedvelik, ez ugyanis erősíti a központi hatalom szerepét az újraelosztáson keresztül. (A Demokrata Párt tendenciaszerűen a magasabb adókat támogatja a vagyoni s azon keresztül a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére.)
2. A spektrum másik végén az úgynevezett blokksegély/-szubvenció (*block grant*) található, amely csak nagyon laza kereteket ír elő a kedvezményezett tagállam vagy helyi kormányzat részére a felhasználást illetően (például a szolgáltatások színvonalának emelése). Ezt a fajta központi támogatást mindenekelőtt a republikánusok kedvelik: a központi előírás helyett helyi, tagállami döntés határozza meg az összeg felhasználásának módját, s ez – végső soron – a tagállamok hatalmát növeli a központi kormányzattal szemben.
3. Az úgynevezett *formula grant* törvény által előírt, kötelező szolgáltatáshoz adott központi támogatást jelent. Az egyik legfontosabb ilyen szolgáltatás a *Medicaid*, azaz a központi hatalom és a tagállamok által közösen működtetett egészségügyi program a bizonyos jövedelmi szintet el nem érők javára.

Jelenleg több száz, egyes becslések szerint 900 segély/szubvenció és együttműködő megállapodás létezik az Egyesült Államokban. A programokat nagyjából 30 szövetségi minisztérium és hivatal kezeli a központi hatalom oldalán. A 2010-es években több száz milliárd dollárt osztottak ilyen formában vissza a tagállamoknak évenként. A különböző területeket tekintve az egészségügyi szolgáltatások körülbelül a teljes összeg egyharmadában részesültek; a további

három fő kategóriát a jövedelemkiegészítő juttatások, az oktatás és a közlekedés jelentette. A segélyek és együttműködő megállapodások a szövetségi költségvetés 15–20 százalékát tették ki a 2000-es években; másként, a bruttó nemzeti jövedelem 3–4 százalékát. A tagállamok oldaláról a kiadásai közel egyötödét tették ki a szövetségi támogatások – a tagállamok között természetesen akár jelentős eltérés is lehet a központi segélyek mértékét illetően.

A jóléti állam, főként a „nagyszerű társadalom” olyan nagyarányú szövetségi (illetve szövetségi és tagállami) programjai, mint például a *Medicare* (1965) és a *Medicaid* (1968), valamint a központi hatalom erősítése a tagállamok jogköri rovasára, lassanként életre hívták saját tagadásukat. Az 1969-ben hivatalba lépő republikánus Richard M. Nixon (1969–1974) kijelentette, hogy miután a hatalom évtizedeken át az emberektől és a tagállamoktól Washington felé áramlott, ideje a folyamatot visszafordítani. Ez volt az úgynevezett új föderalizmus alapelve, amelyet aztán a Reagan-adminisztráció (1981–1989) folytatott (ezt nevezték „devolúciós forradalomnak”). Nixon elnök átfogó programja a források és a felelősségek újraosztására, ezúttal a tagállamok és a helyi kormányzatok javára, vegyes eredményeket hozott. A legmaradandóbb talán az 1974-ben elfogadott közösségfejlesztési blokk támogatás (*Community Development Block Grant*) lett, amely jelenleg is érvényben lévő szövetségi program.

Ronald Reagan beiktatási beszédének egyik emlékezetes sora ennek az új föderalizmusnak a folytatását ígerte: „A kormánynak nem a megoldásnak kellene lenni a problémáinkra, a kormány maga a probléma.” Reagan 1981-ben „üzletet” ajánlott a tagállamoknak: a *Medicaid* program teljes menedzselését megkapnák, ha az egyedülálló szülőket segítő és az élelmiszerjegy-programokat átvállalnák. Egyben több tucat szövetségi „kategorikus” támogatásból fokozatosan kivonult volna a szövetségi kormányzat, és átadta volna azokat a tagállamoknak és a helyi kormányzatoknak. A javaslatok a demokrata többségű Kongresszus és a kormányzók egy részének ellenállása miatt megbuktak; mindössze annyi történt, hogy egyes jóléti programok finanszírozását blokkszubvencióval oldották meg a továbbiakban.

Az inga az 1990-es évek elejétől visszafelé lendült a központi hatalom és a tagállamok viszonyában, amit „nem együttműködő föderalizmus”-ként lehetne jellemezni (*non-cooperative federalism*). A hatalom koncentrálásának nem csupán a republikánus, hanem a demokrata vezetésű tagállamok sem örültek minden esetben. Így az 1997-es *Printz kontra United States* esetben a legfelsőbb bíróság úgy határozott, hogy a helyi hatóságoknak nem kötelessége a fegyvervásárlásoknál a háttérellenőrzést előíró 1993-as úgynevezett Brady-törvényt alkalmazni – azaz

a szövetségi kormányzat nem „parancsolhat” tagállami és helyi kormányzati tisztviselőknek. A 2001. szeptember 11-i terrortámadások után a Kongresszus által elfogadott *USA PATRIOT Act* (vagyis: *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act*) egyes, az egyének megfigyelésére és letartóztatására vonatkozó kitételeivel sokan nem értettek egyet, mert azokban a polgári jogok sérülését látták. Számos esetben a tagállamok vezetői arra utasították a beosztottaikat, hogy egyszerűen ne gyűjtsenek információkat emberekről, vagy az információkat ne osszák meg a szövetségi hatóságokkal, ha ez tagállami törvényekbe ütközik. Végül a legfelsőbb bíróság 2015-ben az „Obamacare” (*Affordable Care Act*) kapcsán leszögezte, hogy az adminisztráció nem kényszerítheti a tagállamokat a Medicaid kiszélesítésére azzal, hogy megfosztja őket az összes Medicaid-támogatástól. Egyben megerősítette a tagállamok jogát a program általuk való finanszírozásában, amikor leszögezte: a biztosítási szerződések nem minősülnek államközi kereskedelemnek, s így a szövetségi állam nem szabályozhatja azokat.

Ennek a nem együttműködő föderalizmusnak az egyik változata az úgynevezett progresszív föderalizmus, amely a Louis Brandeis által ismertté vált, a „demokrácia laboratóriumai” elképzelést megalapozta, illetve kihasználja a X. alkotmánykiegészítés adta lehetőségeket. A tagállamok olyan közpolitikákkal kísérleteznek, amelyekben a szövetségi kormányzat nem tudott megegyezni, elsősorban a 21. századi politikai élet végletes megosztottsága miatt. Egyrészt, az elnököknek hivatali idejük túlnyomó részében olyan képviselőházzal és/vagy szenátussal kellett (volna) együtt dolgozniuk, amelyben a másik párt rendelkezett többséggel. Másrészt, a Kongresszus két háza is megosztott volt a jelzett időszak nagyobbik részében. Harmadrészt, a politikai élet polarizálódása miatt egyre kevesebb olyan szövetségi képviselőt vagy szenátort találni, aki együtt tud – vagy mer – működni a másik párttal egy-egy adott kérdésben. Mindez lelassítja, sőt szinte lehetetlenné teszi a törvénykezést jelentősebb kérdésekben, és ez alkalmat ad a föderális kormányzat alsóbb szintjeinek arra, hogy kihasználják az így keletkezett alkotmányos vákuumot. Ezzel a lehetőséggel főként a demokrata vezetésű államok, városok vagy más helyi kormányzati szervek élnek „progresszív” programok felkarolásával (például zöld politikákkal vagy az illegális bevándorlókkal szembeni toleráns állásponttal).

Az Egyesült Államok alkotmánya úgynevezett élő alkotmány. Az évek során kiegészítésekkel látták el, módosították, továbbá a különböző szövetségi bíróságok folyamatosan értelmezték az alapokmányt a külső és belső politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális környezet változásaira reagálva. A föderális

rendszerből adódóan ugyancsak folyamatosak a hatásköri viták a különböző hatalmi szintek között; itt is dinamikusan változó viszonyrendszerekről beszélhetünk, amelyek ismerete nélkül gyakorlatilag lehetetlen az Egyesült Államok működését és politikáját értelmezni és megérteni.

Ajánlott irodalom

- ANDERSON, George (2008): *Federalism: An Introduction*. New York: Oxford University Press.
- GERSTLE, Gary (2010): Federalism in America: Beyond the Tea Partiers. Online: www.dissentmagazine.org/article/federalism-in-america-beyond-the-tea-partiers/
- HAMILTON, Alexander – MADISON, James – JAY, John (1998): *A föderalista. Értekezések az amerikai alkotmányról*. Ford. Balabán Péter. Budapest: Európa.
- JANDA, Kenneth – BERRY, Jeffrey M. – GOLDMAN, Jerry (1996): *Az amerikai demokrácia*. Ford. Csobán Eszter. Budapest: Osiris.
- MARBACH, Joseph R. – SMITH, Troy E. – KATZ, Ellis (2005): *Federalism in America: An Encyclopedia*. Westport, CT: Greenwood Publishing.
- ROBERTSON, David Brian (2017): *Federalism and Making of Amerika*. New York–London: Routledge.
- SÁNDOR Lénárd (2021): *Alkotmányjogi utazás Amerikában*. Budapest: MCC Press.
- SMITH, D. Brooks (2005): Federalism in the United States. *Duquesne Law Review*, 43(4), 519–538. Online: www.dsc.duq.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3486&content=dlr
- WATTS, Ronald L. (1998): Federalism, Federal Political System, and Federations. *Annual Review of Political Science*, 1, 117–137. Online: <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.1.1.117>
- ZIMMERMAN, Joseph F. (2009): *Contemporary American Federalism. The Growth of National Power*. Albany: SUNY Press.